

Role vysílacích médií v období let 1968–1969

Petr Bednařík, Martin Groman

Autoři se ve svém textu věnují působení Československého rozhlasu a Československé televize v letech 1968–1969. Dokládají, jakým způsobem tato média v době Pražského jara podporovala politiku KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem. Rozhlas i televize vítaly výrazné společenské změny. V srpnu 1968 se rozhlasovým a televizním pracovníkům podařilo ve velmi složitých podmínkách zajistit protiokupační vysílání. Autoři zachycují fungování médií v období od září 1968 do ledna 1969, kdy se rozhlasová a televizní novináři vyjádřili ke smrti Jana Palacha. Charakterizují, jakým způsobem začínala v obou médiích normalizace, kdy řada výrazných novinářských osobností období Pražského jara musela Československý rozhlas a Československou televizi opustit.

In the text, the authors study the activities of Czechoslovakian radio and television in the years 1968–1969. They describe how the media supported the politics of the Czechoslovakian Communist Party led by Alexander Dubček during the Prague Spring. Radio and television welcomed the significant changes made in society. In August 1968, workers in radio and television managed in difficult circumstances to broadcast against the occupation. The authors go on to describe the functioning of the media in the period from September 1968 to January 1969, a period when radio and television journalists reacted to the death of Jan Palach. They describe what form normalisation took in both media, when a large number of significant journalists from the period of the Prague Spring were forced to leave Czechoslovakian radio and television.

1. Období leden–srpen 1968

A. Rozhlas

V době Pražského jara patřil Československý rozhlas – se svým monopolním a smloum zaručeným postavením – k hybatelům společenských změn. Vysílal přímé přenosy z veřejných shromáždění, mimo jiné např. z rokůvaní krajských konferencí KSČ, které předcházely plánovanému XIV. sjezdu strany.¹ Posluchači tak

doostávali přehled o tom, jak se uvnitř strany po lednovém zasedání a přijetí Akčního programu KSČ formují skupiny reformistů a jejich odpůrců. Pořady jako *Mikroforum*, *Písničky s telefonem* a další přispívaly k názorově uvolněné atmosféře Pražského jara a dávaly podnět a prostor k veřejné diskusi.² Zmíněné pořady byly také kritizovány cenzurními orgány a ÚV KSČ, který vyvíjel příslušný tlak na ředitele rozhlasu Miloše Marka.³

S těmito pořady byla spojena jména novinářů, kteří v té době působili hojně nejen v rozhlasu, ale také v Československé televizi či v některých listech, jako například v týdeníku *Reportér*, který byl dalším z typických zástupců médií napomáhajících reformní politice nového vedení KSČ a podporujících veřejnou debatu a projevy veřejného mínění. Šlo například o Jiřího Rumla, Jana Petráňka, Jindru Sobiškovou (Klímovou), Karla Jezdinského, Ludvíka Vaculíka, Jiřího Dienstbiera, Karla Kyncla a další.

Uvolněná atmosféra 60. let přála také umělecké činnosti, kterou rozhlas vyvíjel – pro příklad lze uvést mezinárodními cenami Grand Prix ověřené hry režiséra Jiřího Horčičky, např. *Bylo to na váš účet* nebo *Linka důvěry*.⁴ Velké oblibě se těšily také rozhlasové zábavné pořady jako *Gramotnýtango* nebo *Vinárna u Pavouka*.

Celozávodní výbor KSČ, který podporoval polednovou politiku komunistické strany, se na své schůzi 28. května 1968 rozhodl požádat o odvolání ústředního ředitele rozhlasu Miloše Marka. Ten byl skutečně 25. července odvolán a na jeho místo nastoupil Zdeněk Hejzlar – ve své funkci ovšem zůstal jen do září.⁵

Mezi žádostmi o odvolání ředitele Marka a jeho skutečným odchodem ovšem došlo k událostem, které určily další týdny rozhlasové historie. Dne 26. června přijalo Národní shromáždění novelu tiskového zákona, kterou de iure zrušilo v Československu cenzuru.⁶ Tedy sledovalo pouze stav, který de facto v médiích, a potažmo také v rozhlase, trval už minimálně od března či dubna tohoto roku.⁷ O den později publikovaly vybrané listy výzvu *Dva tisíce slov*, která vyostřila už tak napjatou politickou situaci.⁸ Dokonce i zastánci a tvůrci reformní politiky KSČ se od této iniciativy distancovali z obav před reakcí vedení Komunistické strany Sovětského svazu.⁹

¹ První vysílání *Písničky s telefonem* připadlo na 8. února 1968 a dnes je v rozhlasovém archivu jediný pořad této řady, který moderoval Jindra Sobišková a Karel Šmíd. AČRo AF 070994/70/10/1.

² Viz rozhovor s Jiřím Rumlem z 16. října 2001, M. Groman.

³ Kolektiv autorů: *Dějiny českých médií v datech: rozhlas – televize – mediální právo*. Praha, Karolinum 2005, s. 80a.

⁴ Tamtéž, s. 81.

⁵ Tamtéž, s. 408.

⁶ Viz rozhovor s Jiřím Rumlem z 16. října 2001, M. Groman.

⁷ Šlo o Literární listy, *Milouše Ironie*, *Práci a Zemědělské noviny*. Viz např. in: <http://www.68.usd.cas.cz>.

⁸ Viz např. in: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/627_1.pdf nebo in: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/627_3.pdf.

¹ Zarchován je například záznam jednání krajské konference KSČ v Plzni, srov. AČRo, AF 06904/1an.

O měsíc později se českoslovenští představitelé při schůzkách v Čierné nad Tisou a v Bratislavě zavázali mimo jiné obnovit dohled strany nad médii, či jak se tehdy říkalo nad sdělovacími prostředky.¹⁰ Po těchto jednáních byl na ÚV KSČ pozván zástupce stranické organizace v rozhlasu režisér Vlado Prikazský a důvěrně mu bylo oznámeno, aby připravil rozhlas na možnost napadení.¹¹

B. Televize

Aktiv komunistů Československé televize zaslal prvnímu tajemníku ÚV KSČ Dubčekovi 24. ledna rezoluci, v níž uvítal závěry lednového zasedání ÚV KSČ. V Čs. televizi se pak následně konala 31. ledna porada vedoucích pracovníků, na níž požadovali uvedení trezorových pořadů, oficiální ujasnění funkce televizního zpravodajství a publicistiky, obnovení diskusního pořadu Jiřího Kantůrka *Věc veřejná*, který byl zakázán na jaře 1967.

Na konci února 1968 se konala celozávodní konference KSČ v Československé televizi. Její účastníci odmítali zásahy ÚV KSČ do televizní tvorby. Žádali programovou a ekonomickou samostatnost televize a její podřízenost pouze předsedovi vlády nebo příslušnému výboru Národního shromáždění, nikoliv ÚV KSČ. Vznegli otázku, zda je nutná existence Ústřední publikační správy jako cenzurního orgánu.¹²

Vysokou otevřeností překvapil diváky v únoru rozhovor šéfredaktora *Televizních novin* Kamila Wintera s předsedou Svazu čs. spisovatelů Eduardem Goldstückerem, který se vyjadřoval k okolnostem sjezdu spisovatelů v červnu 1967, útoku na studenty na strahovských kolejích v říjnu 1967 a k otázkám svobody slova. Možnosti přímého přenosu z veřejných shromáždění ukázal v půli března přenos ze schůze komunistů v Jednotném zemědělském družstvu v Horoměřicích, kde v ostré diskusi zazněla silná kritika politiky KSČ.

¹⁰ Viz např. stanovisko Leonida Dječ Břežněva přednesené právě v Čierné nad Tisou 29. července 1968: http://www.68.usdicas.cz/files/dokumenty/vice/027_3.pdf. Břežněv zde například řekl: „Strana, to není abstraktní pojem. Strana, to jsou lidé a zásluhy, které zabezpečují jednotu činnosti komunistů. Když se odhazují zásahy stranického života a úklanují se stranické kádry, máme právo říci, že komunistická strana Československa je v nebezpečí. Neméně nebezpečné je i to, že současně s pronikavým oslabením organizační a politické práce vedení KSČ fakticky předalo do rukou pracovských antisocialistických sil kontrolu nad prostředky ideového působení na masu. Tiskem, rozhlasem a televizí dává v Československu prakticky disponují určité skupiny, které sledují vložené protisocialistické cíle. Není nejpoměrně pochopnější o tom, že tyto skupiny postupují otevřeně v souladu s vypracovanou linií na diskreditaci KSČ a socialismu. Je přece faktem, soudruzi, že většina tiskových orgánů, rozhlas a televize vystupují u vás nikoli pouze z kritických, ale ve skutečnosti z otevřeně nepřátelských pozic vůči straně. Takové úskoky, jako jsou Literární listy, Mladá fronta, Práce, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Zemědělské noviny, Student, Reportér a jim podobné, provádějí tu nejbezudnější protisocialistickou propagandu. Tiskové orgány, rozhlas a televize v Československu rozsáhlou kampaní propagující kontrarevoluční dokumenty a vyzývají obyvatele, aby se za ně postavili.“

¹¹ Scen. nr. Rozhovor s Vladem Prikazským vedený Barbarou Krupovou v rámci semináře Média a společnost, ZS 2005/2006 na IKSZ FSV UK v Praze.

¹² Cysarová J.: *Televize a totalitní moc 1960–1975*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny 1998, s. 8–9.

Na začátku dubna 1968 ústřední ředitel Čs. televize Jiří Pelikán zrušil dvě funkce programových náměstků. Tato místa zastávali Jaroslav Hondlík a Jiří Plachý, které do funkcí dosadil v roce 1965 aparát ÚV KSČ.¹³

V květnu 1968 Filmový a televizní svaz (FITES) ustavil rehabilitační komisi v čele s režisérem Jiřím Krejčíkem. Komise zahájila rehabilitace filmových a televizních pracovníků, kteří museli z politických důvodů v období 1948–1968 opustit svá místa.¹⁴

Televize uskutečňovala přímé přenosy veřejných shromáždění, kde občané diskutovali s politiky o politické situaci. Program Československé televize v období do srpna 1968 zahrnoval velké množství publicistických pořadů. Televizní publicisté se ve své tvorbě vraceli do minulosti. Vyjadřovali se k otázkám našeho politického vývoje po únoru 1948. Na nezákonnosti 50. let ve svých reportážích v pořadu *Zvědavá kamera* upozorňovali Vladimír Branislav a Otta Bednářová. Televize se pokoušela o rehabilitaci našich účastníků západního odboje v době druhé světové války. Z této publicistické tvorby, která se snažila o objasnění otázek naší historie, můžeme připomenout čtyřdílný dokument Vlastimila Vávry *Na pomoc generální prokuratuře*, který zpochybnil dosavadní výklad smrti Jana Masaryka. Právě tento dokument pak byl za normalizace dáván za příklad negativního působení Československé televize v roce 1968. I mezinárodní ohlas vyvolaly dokumenty Jindřicha Fairaizla *Inzerát a Starci*, které na příkladu vztahu k dětem a starým lidem ukazovaly špatný morální stav společnosti.

Televize vysílala mnoho diskusních pořadů, jejichž účastníci debatovali o politické situaci v Československu. Řada publicistů v té době působila v televizi, v rozhlasu a publikovala i v tisku. Z těchto pořadů můžeme připomenout například *Soudy*, *Mezi námi*, *Kam spějeme*, *Věc veřejná*. Jejich moderátory byli publicisté Jiří Kantůrek, Ladislav Daneš, Jiří Ruml, Karel Kyncl, Vladimír Tosek a také sám ředitel Čs. televize Jiří Pelikán, který se zasazoval o vysílání televizních diskusí v přímém přenosu.¹⁵

¹³ Pořad *Zvědavá kamera* odvysílal v roce 1964 reportáž Ottu Bednářové Volba povolání. Autorka zde na případu chlapce z Vysokého Mýta ukázala, jak jsou při přijímání žáků na školy preferována úřední hlediska před znalostmi učence. Chlapec neměl přijat na školu kvůli svému špatnému kádrovému původu. Reportáž vyvolala velmi negativní reakci okresního výboru KSČ v Ústí nad Orlicí. Předsednictvo ÚV KSČ pak v únoru 1965 přijalo usnesení o stavu, činnosti a úkolech Čs. televize. Vyjádřilo podporu stanovisku stranické organizace okresu Ústí nad Orlicí. Podle předsednictva došlo k politickým chybám v publicistických pořadech. Ideové politické práce byla vyhodnocena v Čs. televizi jako nedostatečná, a proto předsednictvo dosadilo do funkcí náměstků ústředního ředitele Čs. televize Jiřího Pelikána pracovníky ideologického oddělení ÚV KSČ Jaroslava Hondlíka a Jiřího Plachého. In: Cysarová J.: *Televize a moc 1963–1967*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny 1998, s. 28.

¹⁴ Činnost Filmového a televizního svazu v roce 1968 posilovala popsala Jarmila Cysarová v publikaci *Fokus u občanské společnosti*, kterou vydal Filmový a televizní svaz v Praze roku 1994.

¹⁵ Publicistickým pořadům Čs. televize v letech 1968–1969 se věnovala Jarmila Cysarová v knize *Česká televize a publicistika. Svědec 60. let. Vydala Česká televize v Praze roku 1993*.

A. Rozhlas

Traduje se výrok, že Československý rozhlas dvakrát svoji dějinnou úlohu splnil a dvakrát ji nezládl. Těmi velkými okamžiky bylo květnové povstání v roce 1945, kdy rozhlas coby dominantní médium povstání v zásadě spustil a pomáhal řídit, informoval o bojích a burcoval obyvatelstvo k odporu a sám se následně stal jedním z hlavních bojístů Pražského povstání. Druhým okamžikem byl pak srpen 1968. V únoru 1948 rozhlas ovládaný komunisty vysílal přenosy z manifestací a následně například z inaugurace nové Gottwaldovy vlády 10. března a o několik dní později přenos z pohřbu Jana Masaryka. Tyto přenosy působily jen jako informace o probíhajícímu dění, ale rozhlas zde již neplnil roli společenského hybatele jako o tři roky dříve.¹⁶ Posledním bodem zlomu, kdy podle úvodního bonmotu rozhlas svoji úlohu proměškal, pak byl listopad 1989 – to už měla hlavní slovo televize. 21. srpna 1968 má nicméně v rozhlasové podobě docela jiný náboj než květen 1945. Zatímco na konci války rozhlas vyzýval obyvatelstvo k boji, v srpnu 1968 masivně podporoval pasivitu.

V obou případech ovšem rozhlas coby médium „pouze“ sledoval dominantní politiku – v květnu 1945 výzvu České národní rady k boji a v srpnu 1968 výzvu Ústředního výboru KSČ ke klidu. Ten už ovšem nebylo možné nastolit. Dne 20. srpna 1968 byl povolán programový náměstek ústředního ředitele rozhlasu Rostislav Běhal do sekretariátu tajemníka ÚV KSČ Čestmíra Císaře, kde dostal důvěrnou informaci o tom, že se odpoledne bude konat zasedání ÚV, na němž se skupina protireformních členů politbyra pokusí odvolat Alexandra Dubčeka.¹⁷ Ten v tom případě hodlal vystoupit na manifestaci a rozhlas měl zajistit přenos z této události. Rozhlasová pohotovost byla ale v 19 hodin zrušena, když bylo jisté, že se toho dne už demonstrace konat nebude.

Po 22. hodině zavolal Běhalovi ředitel Ústřední správy spojů Karel Hoffmann a povolal jej do svého úřadu, na místě mu sdělil, že země je obsazována vojsky zemí Varšavské smlouvy. Hoffmann dále požadoval, aby rozhlas odvysílal zprávu legalizující útok. Když Běhal tento krok odmítl, byl úkolem pověřen nedávný ředitel rozhlasu Miloš Marko.¹⁸ Do rozhlasu mezitím dorazila informace o okupaci z jiného zdroje a technici, kteří právě sloužili, zajistili, že vysílání neskončí stan-

dardně o půlnoci, ale bude nadále pokračovat. Redaktoři, kteří se v té době v budově vyskytovali, se soustředili na odvysílání stanoviska ÚV KSČ. Od 1.30 hodin začal rozhlas (ústí hlasatele Vladimíra Fišera) vysílat na stanici Praha a na všech připojených vysílačích upozornění, aby posluchači nevypínali přijímače, probudili své sousedy a vyčkali důležité informace, která se v brzké době objeví ve vysílání. Těsně před druhou hodinou Vladimír Fišer provolání přečetl – éterem ovšem zaznělo jen několik prvních vět, protože Karlu Hoffmannovi se podařilo vysílání odpojit. Jediným kanálem, který v tu chvíli rozhlas měl, bylo vysílání po drátě.¹⁹

Vysílání rozhlasu bylo opět zahájeno ráno 21. srpna 1968 ve 4.30 hodin. Kromě základních informací bylo okamžitě – a pro většinu obyvatel poprvé v celém znění – přečteno stanovisko ÚV KSČ odsuzující vstup cizích vojsk na československé území. Od počátku se ve vysílání objevovaly výzvy ke klidu, k nástupu do práce, disciplíně a uvážlivosti, hlasatelé četli vzkaz Alexandra Dubčeka, informovali o raněných a padlých, vyzývali civilisty, aby nekladli vojskům marný odpor a zbytečně neprolévali krev.²⁰

Téhož dne začala vysílat ilegální vysílačka Vltava, která podporovala okupační vojska. Její moderátoři a hlasatelé projevíli ovšem značnou neprofesionalitu, špatnou jazykovou úroveň, o to ale větší ideologickou a propagandistickou připravenost.²¹

Po osmé hodině ranní rozhlas vysílal záznam projevu prezidenta republiky Ludvíka Svobody, který poskytla Čs. televize. Kolem deváté hodiny dopolední vysílání na dobu přibližně dvou hodin umlklo. Prakticky až do 27. srpna 1968 bylo oficiálně vysílání Československého rozhlasu přerušeno. Rozhlas ovšem ve své činnosti nepřestal, vysílal nadále z provizorních pracovišť – například ze studia 7, které se nacházelo v nepřehledné spleti chodeb budovy na Vinohradské třídě, takže jej sovětsí vojáci měli problém nalézt. Připravovalo se zatím vysílací pracoviště umístěné na Žižkově poblíž rozhlasového areálu administrativních budov v Jeseniově ulici. Dne 21. srpna 1968 hovořili k posluchačům mj. Jiří Dienstbier, Sláva Volný, Jiří Ruml, Jan Petránek, Karel Jezdinský, Ondřej Něff, Eva Kopecká.

Vinohradská budova Čs. rozhlasu byla 22. srpna 1968 zcela obsazena, odejít z ní museli všichni zaměstnanci. Začalo se vysílat z krajských studií v Čechách, na Moravě, Slovensku (například rozhlasové studio v Liberci, odkud vysílali i Jan Triska a Václav Havel) a koordinačního centra na pražském Žižkově. Boje u bu-

¹⁶ Oba přímé přenosy z jara 1948 připomněl v roce 2008 ČRo3 Vltava v rámci programové řady Radiodokument. Srov. Ládvinský Michal: Pohřb Jana Masaryka v mnohých kulisách, premiéra 12. března 2008, 21:45 hod.; Ládvinský Michal: Trapežská ulice

za Únorem, premiéra 27. února 21:45 hod.

¹⁷ <http://www.radios.cz/radio4/latky/2587/804734d18a-xx--srpna-2014-09-19683.html>

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Pamětníky i literaturou hojně ucelená informace, srov. např. Sigl M.: Sčítání 400 metrů, Praha, Nálevojsko 1990.

²⁰ Srov. Ačto záznamy vysílání Československého rozhlasu 21. srpna 1968, AF 06811/Jan.

²¹ Kolektiv autorů: Dějiny českých médií v letech: rozhlas – televize – mediální právo, Praha, Karolinum 2003, s. 81.

dovy rozhlasu na Vinohradské třídě si vyžádaly 15 mrtvých. Provizorní vysílání Čs. rozhlasu symbolicky skončilo 27. srpna večer projevem Alexandra Dubčeka po jeho návratu z Moskvy.²²

B. Televize

Československá televize začala 21. srpna v ranních hodinách vysílat z Městanské besedy. Moderátorka Kamila Moučková informovala diváky o aktuálním dění. Sovětští vojáci obsadili nejdříve ředitelství televize na náměstí Maxima Gorkého. Dopoledne ukončili i činnost Městanské besedy. Televizní pracovníci poté vysílali ze studia v bývalém kině Skaut a z vysílače Cukrák. Po brzké nemožnosti pokračování práce na těchto místech připravili technici Čs. televize několik improvizovaných studií po Praze, odkud se pak díky velkým schopnostem televizních zaměstnanců dařilo vysílat až do 26. srpna. Televize vysílala z Tesly Hloubětín, z administrativní budovy ČST na Zahradním Městě, z rozestavěného objektu Kavčích hor, z Výzkumného ústavu A. S. Popova pro sdělovací techniku v Bráníku a z objektu ubytovny ministerstva vnitra na Petřinách. Televizní pracovníci zde diváky informovali o aktuálních událostech. Do studií přiváděli hosty, kteří se vyjadřovali k současné situaci. Nabádali občany ke klidu a rozvaze. Určitou dobu se dařilo vysílat i z mimopražských míst. Pracovníci brněnského televizního studia vysílali z vysílače Kojál. Skupina televizních pracovníků působila na vysílači Klet u Českého Krumlova. Z libereckého Ještědu bylo uskutečňováno vysílání s názvem Svobodný sever. Televizním zaměstnancům se podařilo řadu natočených reportážních materiálů odvézt do Vídně. Díky řediteli rakouské televize ÖRF Helmutu Zilkovi se pak tyto záběry dostaly do západní Evropy.²³

3. Období od konce srpna 1968 do ledna 1969

A. Rozhlas

S vědomím, že intervenci se nepodařilo politicky dostatečně zaštitit, dopravili Sověti nejvyšší představitele Československa do Moskvy a ti zde pod nátlakem podepsali 26. srpna tzv. Moskevský protokol, v němž se zavázali k zásadním poli-

tickým krokům – mimo jiné i dostat média pod kontrolu. Sověti požadovali, aby byli z funkcí odvoláni ředitelé Čs. rozhlasu a Čs. televize.

Už 28. srpna se vládním zmocněncem pro Československý rozhlas stal Odon Závodský. Měl jediný úkol – zajistit přímý vliv vlády na rozhlas. Při vládě byl zřízen Úřad pro tisk a informace, což znamenalo de facto oficiální obnovení cenzury. Záhy byl 12. září 1968 ustaven Vládní výbor pro tisk a informace. Vedením byl pověřen Peter Colotka a jeho členy se stali ředitel Úřadu pro tisk a informace Josef Vohnout, vládní zmocněnci pro Čs. rozhlas Odon Závodský a Čs. televizi Bohumil Švec, ředitel ČTK Jindřich Suk, předseda Výboru pro tisk a informace pro Slovensko a dva zástupci Národní fronty. Výbor měl sledovat a hodnotit činnost tisku, rozhlasu a televize, zabezpečovat dodržování platných předpisů, koordinovat vznik směrnic pro média, jak mají podporovat vládní politiku.²⁴

Rozhlasová budova na pražské Vinohradské třídě, poškozená těžkými boji v srpnových dnech, neobnovila kompletní činnost okamžitě. Jednotlivá studia, která byla obsazena sovětskými vojsky a uvolňována po podpisu Moskevského protokolu, musela často projít rekonstrukcí, neboť jejich vybavení bylo zničeno nebo odneseno. Provoz byl plně obnoven až 9. září.²⁵

Téhož dne se sešlo shromáždění zaměstnanců rozhlasu, kteří si vyslechli poděkování za zajištění průběhu vysílání v srpnových dnech. Ředitel Hejzlar rezignoval na svou funkci. Dne 4. listopadu 1968 byla dokonce Čs. rozhlasu Mezinárodním svazem novinářů udělena Cena míru. Avšak po roce mu byla opět odebrána.²⁶

Dne 12. září byly vydány Pokyny pro programové inspektory a hlasatele Československého rozhlasu.²⁷ O den později přijalo Národní shromáždění zákon č. 127 o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků. Zákon znovu umožnil předběžnou cenzuru, legislativně potvrdil vznik Úřadu pro tisk a informace a Slovenského úřadu pro tisk a informace. Plenární zasedání ÚV KSČ přijalo rezoluci, která nastartovala další směřování rozhlasu už zcela podřízeného politice KSČ a potažmo vlády.

Podobně jako televizi nebo tisku, také rozhlasu bylo na podzim 1968 a v zimě 1969 dovoleno budit zdání nezměněných poměrů – 6. ledna 1969 bylo například obnoveno živé vysílání *Mikrofóra*. Český úřad pro tisk a informace (od 1. ledna

²² Viz <http://www.radioservis.cz/rafin/clanky/2581/80-let-rozhlasu-xx--srpnove-udalosti-1968.html>.

²³ Vzpomínky televizních pracovníků na protokupační vysílání Čs. televize zaznamenal režisér Jiří Lála v roce 1990 v televizním dokumentu *Televize v srpnu 1968. Podříbené informace o srpnovém vysílání lze nalézt na webových stránkách České televize www.ceskatelevize.cz a na historickém serveru www.totalita.cz.*

²⁴ Kolektiv autorů: *Dějiny českých médií v datech: rozhlas – televize – mediální právo*. Praha: Karolinum 2003, s. 82.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž, s. 83.

²⁷ Tamtéž.

1969 nová cenzurní instituce v českých zemích) nicméně vydal nařízení, kterým zakazoval novinářům „rozvíjet kampaně“ proti představitelům státu – do takto široce pojaté definice se napříště mohla vejít jakákoli zmínka o některém politikovi.

Rozhlas odvyšilal 20. ledna dopis Jana Palacha a o tři později Český úřad pro tisk a informace doporučil médiím, aby se v souvislosti s Palachovou smrtí omezily jen na sdělení stranických a vládních orgánů, převzatých z ČTK.²⁸ Dne 22. ledna skupina rozhlasových publicistů (Jiří Dienstbier, Věra Štovičková, Jeroným Janiček, Karel Jezdinský, Čestmír Suchý a Stanislav Sigmund) vydala prohlášení, v němž v souvislosti se smrtí Jana Palacha tito redaktoři vyjádřili podporu politickým představitelům státu: Svobodovi, Dubčekovi, Smrkovskému, Černíkovi a dalším. Provolání podpořili publicisté a pracovníci zahraničního vysílání Čs. rozhlasu.

B. Televize

Předseda vlády Oldřich Černík sdělil 29. srpna 1968 Jiřímu Pelikánovi, že sovětským představitelům trvají na jeho odchodu z funkce ústředního ředitele. Pracovníci televize vyjádřili opakovaně Pelikánovi podporu a pouze vzhledem ke složité domácí situaci akceptovali jmenování vládního zmocněnce pro televizi Bohumila Švece (pracovníka ideologického oddělení ÚV KSČ). Dne 4. září bylo obnoveno televizní vysílání v pražském televizním studiu. ÚV KSČ navrhl Pelikánovo odvolání 17. září a 25. září je schválila vláda. Téhož dne se Jiří Pelikán rozloučil z obrazovky s televizními diváky. Celozávodní výbor základní organizace KSČ v Čs. televizi zaslal 7. říjnu 1968 předsednictvu ÚV KSČ, vládě a Národnímu shromáždění dopis, v němž požadoval nové posouzení situace v Čs. televizi. Pracovníci televize znovu vyjádřili Jiřímu Pelikánovi podporu. O týden později celozávodní výbor KSČ vydal rezoluci, v níž vyjádřil obavy z návratu KSČ k předlednové politice.²⁹

V podzimních měsících roku 1968 televize již fungovala v podmínkách, kdy existovala cenzurní instituce Úřad pro tisk a informace. Řada předsrpnových publicistických pořadů z programu zmizela. Přesto se televizní publicisté stále snažili uplatňovat ve vysílání své názory na současné politické dění. Například Ota Popp a Karel Kyncl odhalovali 1. listopadu 1968 v pořadu *Je ta kniha bílá, nebo proužkováná* lži v tzv. Bílé knize, v níž byly z hlediska intervencí publikovány doklady o údaj-

né kontrarevoluci v Československu, které měly být vysvětlením nutnosti vstupu vojsk Varšavské smlouvy.³⁰ Vláda jmenovala 5. prosince 1968 novým ředitelem Čs. televize Josefa Šmídmajera, který byl do té doby spolupracovníkem předsedy vlády Oldřicha Černíka. Lze říci, že do ledna 1969 byly možnosti televizní tvorby již zúžené. Existovaly programové zásahy ze strany vlády i Úřadu pro tisk a informace, ale ještě nedocházelo k perzekuci zaměstnanců Čs. televize.

Změna nastala 22. ledna 1969. Televizní publicisté se v pořadu *Slovo ke dni – Štafeta televizních publicistů* vyjádřili ke smrti Jana Palacha a situaci ve společnosti. Na obrazovce vystoupili Jiří Kantůrek, Jiří Svejkovský, Vladimír Škutina, Ladislav Daneš, Karel Pech, Vladimír Tosek, Jiří Tonninger, Jindřich Fairaizl, Arnošt Frydrych, Karel Kyncl, Vladimír Branislav. Pro některé z nich to bylo poslední vystoupení na televizní obrazovce před nedobrovolným odchodem. Federální výbor pro tisk a informace pak 29. ledna 1969 na základě usnesení vlády z 24. ledna a ÚV KSČ z 27. ledna rozhodl o okamžitých opatřeních v Čs. televizi, Čs. rozhlasu a tisku. Mezi opatření patřilo také rozhodnutí, že se na obrazovce již nemají objevovat Vladimír Škutina, Karel Kyncl, Ladislav Daneš, Kamila Moučková.³¹

4. Začátek normalizace

Československé televize odvyšilala 28. března 1969 přímý přenos ze zápasu mistrovství světa v ledním hokeji Československo proti Sovětskému svazu. Po našem vítězství lidé oslavovali v ulicích Prahy. Došlo k rozbití výlohy kanceláře sovětské letecké společnosti Aeroflot na Václavském náměstí, přičemž se zřejmě jednalo o provokační akci Státní bezpečnosti a sovětské KGB. Federální výbor pro tisk a informace obvinil Československou televizi z rozpoutávání protisovětských nálad (televize vysílala zápas v přímém přenosu) a nařídil prověřit v Čs. televizi veškeré pořady, které jsou v rozporu s vnitřní a zahraniční politikou státu, a vyloučit z televizního vysílání všechny názory kritizující KSČ a Sovětský svaz. Předsednictvo ÚV KSČ se na svém zasedání 1. dubna 1969 zabývalo rolí sdělovacích prostředků v tomto incidentu. Konstatovalo, že se některá periodika vážně odchýlila od linie KSČ a Národní fronty. Kritika se týkala zejména týdeníku *Listy*, časopisu *Reportér* a periodika Čs. strany socialistické *Zítřek*.³²

²⁸ Kolektiv autorů: *Dějiny českých médií v ústředí: rozhlas – televize – mediální právo*. Praha: Karolinum 2005, s. 20.

²⁹ Fotografie z pořadu *Slovo ke dni – Štafeta televizních publicistů* a kopie pokovní Federálního výboru pro tisk a informace z 29. ledna 1969 lze nalézt na webu České televize www.ceska-televize.cz a na historickém serveru www.toskita.cz.

³⁰ Roháčková I.: *Strana, stát a masmédiá. In: Štamplůvotř. O technických bejch žijí a nendatit jroti žacet*. Praha: Fakulta sociálních věd 1992, s. 58.

³¹ Tamtéž, s. 85.

³² Opařová J.: *Televize a totalitní útoc 1969-1975*. Praha: Ústav pro sociálně dějiny v 1998, s. 18-22

Dne 17. dubna 1969 na schůzi ústředního výboru KSČ vystřídal Alexandra Dubčeka ve funkci prvního tajemníka KSČ Gustáv Husák. Prohlásil, že pokud má KSČ plnit svou úlohu vedoucí politické síly, tak je nezbytně nutné, aby si zajistila rozhodující ideový vliv na tisk, rozhlas a televizi. Již 6. května 1969 jednalo předsednictvo ÚV KSČ o restrikci titulů a o personální změnách v řídicích funkcích médií.³⁵

V červnu 1969 se ředitelem Čs. rozhlasu stal Bohuslav Chňoupek, který vystřídal Odoň Závodského. V období výročí srpna 1968 se naplno projevil personální čistky. Nové vedení rozhlasu při prvním výročí okupace vyhlásilo dny 20. a 21. srpna 1969 za nepracovní a zaměstnancům doporučilo nechodit do práce. Provoz zajišťovali politicky nejspolehlivější pracovníci. Do budovy byl omezen vstup. Vedení Čs. rozhlasu připravilo náhradní vysílací pracoviště. Ostrahu zajišťovaly oddíly Pohraniční stráže, Veřejné bezpečnosti a Lidových milicí. Podobná opatření proběhla i v Čs. televizi. Všechny pořady byly pro jistotu vysílány ze záznamu.³⁴

Začátkem listopadu 1969 připravilo vedení Čs. rozhlasu prohlášení, v němž se distancovalo od vysílání v srpnu 1968.³⁵ Na konci roku 1969 rezignoval v rozhlase celý stranický výbor KSČ, který zůstal nezměněn od ledna 1968.

Vláda ČSSR dne 6. srpna 1969 jmenovala novým ústředním ředitelem Čs. televize Jana Zelenku, dosavadního šéfredaktora časopisu Květy. Nový ředitel televizi od počátku řídil podle pokynů normalizačního vedení ÚV KSČ. Na konci srpna odvolal z funkcí ředitele Televizního studia Praha Viktora Růžičku a vedoucího Hlavní redakce publicistiky a dokumentaristiky Arnošta Frydrycha. Na přelomu srpna a září 1969 odvysílala televize několik dokumentů, které zapadaly do koncepce husákovského vedení KSČ ohledně výkladu událostí roku 1968 (dokumenty *A léta běžít, vážení: Vlastenci bez masky*).³⁶

V listopadu 1969 provedl Ústřední výbor KSČ kádrovou reorganizaci celozávodního výboru KSČ v Československé televizi. Z televize nuceně odcházeli pracovníci, kteří v roce 1968 podporovali politiku Pražského jara. K velkým změnám došlo stejně tak jako v Čs. rozhlase zejména mezi redaktory zpravodajství, publicistiky a dokumentaristiky, kam nastupovali na místa po vyhozených redaktorech většinou mladí lidé bez novinářských zkušeností.

³⁴ Koneček J. Proměny řízení a kontroly médií v roce 1968. In: *Konsofidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii*, II. Praha, Matfyzpress 2002, s. 321.

³⁵ Informace o opatřeních v Čs. televizi v srpnu 1969 lze najít v sekci historie na webových stránkách České televize www.ceska-televize.cz.

³⁶ Kolektiv autorů: *Dějiny českých médií v datech; rozhlas – televize – mediální právo*. Praha, Kancelium 2003, s. 87.

³⁷ Čvářková J. *Televize a totalitní moc 1969–1975*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny 1998, s. 41–42.